

УДК 159.922.1:177.61:392.61

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ МОТИВАЦІЇ КОХАННЯ ПОДРУЖЖЯ З РІЗНОЮ ТРИВАЛІСТЮ ШЛЮБУ

Шевченко Н.Ф., д. психол. н., професор,
завідувач кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності
Запорізький національний університет

Смирнова Н.Г., студентка кафедри психології
Запорізький національний університет

Стаття присвячена висвітленню результатів емпіричного дослідження мотиваційних аспектів кохання подружжя з різною тривалістю подружнього життя. Розглянуто особистісні характеристики шлюбних партнерів, які сприяють гармонізації відносин, а також ті, що ускладнюють емоційні відносини подружжя. Встановлено, що групи респондентів із різною тривалістю подружнього життя відрізняються проявами мотивації кохання та психологічними характеристиками особистості.

Ключові слова: мотивація кохання, типи особистості закоханих, тривалість шлюбу.

В статье представлены результаты эмпирического исследования мотивационных аспектов любви супругов с разной продолжительностью брака. Рассмотрены личностные характеристики брачных партнеров, способствующие гармонизации отношений, а также затрудняющие эмоциональные отношения супругов. Установлено, что группы респондентов с разной продолжительностью супружеской жизни отличаются проявлениями мотивации любви и психологическими характеристиками личности.

Ключевые слова: мотивация любви, типы личности влюбленных, длительность брака.

Shevchenko N.F., Smyrnova N.G. FEATURES OF THE LOVE MOTIVATION MANIFESTATION OF THE SPOUSAL WITH VARIOUS MARRIAGE DURATION

The article presents results of an empirical study of the motivational aspects of love of the spousal with a different duration of marriage. Personal characteristics of marriage partners that contribute to the harmonization of relations, as well as characteristics that aggravate the emotional relations of spouses have been considered. The data have revealed that the groups of respondents with different experiences of marital life differ in manifestations of the love motivation and within the psychological characteristics of personality.

Key words: motivation of love, types of lovers' identities, duration of marriage.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Модель традиційного шлюбу, переживаючи наслідки глобалізації, урбанізації, емансипації жінок, всесвітнього поширення масової культури і втрати традиційних духовних і моральних цінностей, поступово відчуває свій розкол. Нехтування проблемами психології кохання, підготовки молоді до шлюбу, підбору сімейних пар у дорослому віці загрожує особистісними кризами [1], деформаціями суб'єктності [12], потенціальності особистості [6], нещастям в особистому житті, сумною статистикою розлучень, неповних сімей, покинутих дітей [2; 5; 7]. У зв'язку із цим звернення до вивчення психологічного феномена кохання, є цілком законним, оскільки саме це почуття забезпечує духовний, інтелектуальний і фізичний комфорт шлюбних партнерів, що впливає на особистість і на сім'ю загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор. Тему любові вивчали різні психологічні школи: психодинамічний напрямок (З. Фройд, К. Юнг, А. Адлер,

К. Хорні, Е. Еріксон, Е. Фромм, Е. Берн), гештальт-психологія (І. Польштер, М. Польштер, Дж. Рейноутер), біхевіоризм та необіхевіоризм (Б. Скінер, С. Дак, Дж. Харві, Дж. Флойд, М. Кларк, Дж. Міллс, С. Каслер), когнітивна психологія (С. Шехтер, Е. Уолтер, Д. Даттон, А. Арон, Д. Лі, Л. Кемерон-Бендлер), гуманістична психологія (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл), соціально-психологічний напрямок (Т. Кемпер, З. Рубін, В. Мустейн, Р. Стенберг, Р. Мей, Л. Гозман, Ю. Альошина). У сучасній українській психології феномен любові досліджували О. Кочарян, В. Моргун, К. Седих, І. Євтушенко, Г. Коцюба, Є. Фролова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури показав, що, незважаючи на представлений великої кількості теоретичних досліджень, у ході яких розроблені класифікації і типології любові, існує дефіцит емпіричних досліджень любові в контексті відносин подружжя. Зокрема, недостатньо представлено дослідження такого психологічного аспекту феномена любові як мотивація кохання чоловіка та дружини в залежності від тривалості

їхнього шлюбу. Дослідження мотивації кохання дозволить розробити методики оптимізації любовних стосунків для різних вікових груп.

Метою статті є висвітлення результатів емпіричного дослідження мотивації кохання подружжя з різною тривалістю шлюбу.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У психологічній науці кохання визначається як орієнтоване на весь подальший життєвий шлях вище позитивне почуття чоловіка й жінки, що виявляється у взаємоприйнятті, продовженні роду, взаємодопомозі в пізнанні й перетворенні навколишнього світу, інших людей та власних індивідуальностей [7].

Це почуття є одним із факторів особистісного розвитку людини, служить засобом встановлення емоційних стосунків з оточуючими, підтримує інститут шлюбу. Саме прояви любові забезпечують духовний, інтелектуальний і фізичний комфорт шлюбних партнерів, що впливає на особистість і на сім'ю загалом [14; 16].

На розвиток взаємовідносин у шлюбі та виникнення внутрішньо-особистісних конфліктів значний вплив чинять особистісні характеристики кожного зі шлюбних партнерів. До сприятливих психологічних характеристик подружжя відносяться: відсутність страху і тривожності, адекватна самооцінка; врівноваженість; помірна схильність до ризику, що дозволяє емоційним відношенням розвиватися; компетентність у часі (жити «тут і тепер», вбачаючи при цьому зв'язок подій); високий рівень самоприйняття, що виявляється в природності поведінки і відкритості досвіду, у відношенні до іншого як до самого себе. Відсутність самоприйняття породжує інструментальне відношення до себе і інших, яке, в свою чергу, невідворотно призводить до нестабільності в емоційних відносинах [3; 15].

Причиною труднощів, що виникають у міжособистісних відносинах із близькою людиною, зазвичай виступають власні особистісні проблеми, пов'язані з очікуваннями, почуттям безпеки, контролем, потребою в любові та схваленні, моральним засудженням, незакінченими відносинами з іншими людьми. До чинників руйнування емоційних відносин подружжя науковці [4; 9; 11; 13] відносять такі характерологічні особливості партнерів, як відсутність віри в стабільність подружньої любові; емоційна холодність, ігнорування взаємоповаги, взаємодовіри і розуміння; відсутність інтуїтивного відчуття головних закономірностей любові та особистісних особливостей партнера; нездатність контролювати і регулювати свої власні емоції і почуття; прояв споживчо-егоїстичного ставлення до шлюбного партнера та любові в цілому.

Вітчизняний науковець В. Моргун виділяє типи особистості закоханих на основі визна-

чення особистості, що має багатовимірну структуру з п'яти інваріантів та вісімнадцяти параметрів [8; 10]. У запропонованій багатовимірній концепції особистість – це людина, яка активно опановує і свідомо перетворює природу, суспільство і власну індивідуальність. Вона має унікальне динамічне співвідношення просторово-часових орієнтацій, потребо-вольових емоційних переживань, змістовних спрямованостей, рівнів набуття досвіду і форм реалізації діяльності. Цим співвідношенням визначається свобода суб'єктивного самовизначення особистості в її вчинках і міра відповідальності за їхні наслідки (включаючи й підсвідомо непередбачувані) перед природою, суспільством і своїм сумлінням.

Розглянемо особистісні конструкти, які визначають типи особистості закоханих та на основі цього – провідні мотиви кохання. В. Моргун розрізняє просторово-часові орієнтації на минуле («однолюб» свого першого кохання юності), сучасне («закоханий») і майбутнє («очікує кохання»). Потребово-вольові емоційні переживання мають негативний знак («ревнивець», що боїться втратити кохану людину), амбівалентно-врівноважений («стриманий у почуттях») і позитивний знак («щасливий» від кохання). Змістові спрямованості особистості передбачають трудову мотивацію («сім'янин»), спілкування («альтруїстично-закоханий»), ігрову («фліртуєчий») і самодіяльну мотивацію, спрямовану на себе («самозакоханий» до егоїзму). Рівні набуття досвіду поділяються на навчання («непорочне дитя»), відтворення («задоволений коханням-звичкою»), пізнання («допитливий закоханий») і рівень творчості («творець щастя» у коханні). Форми реалізації діяльності можуть бути: моторно-руховою («прихильник тілесного», або плотського, кохання), наочно-перцептивною («споглядальник» у коханні, що любить переважно очима й вухами), мовленнєвою («оспівувач» кохання) і розумовою («мрійник платонічного кохання»).

Науковець виокремив такі емпіричні критерії «справжнього кохання»: 1) єдність світоглядів – за де Сент-Екзюпері; 2) «кристалізацію» – за Стендалем; 3) фантастичне «перевтілення» у протилежну стать – уявне бажання бути такою людиною, як кохана; 4) вірність, як у Ромео і Джульєтти, – за Шекспіром; 5) продовження роду з коханою людиною; 6) взаємопідтримку протягом життя; 7) самовідречення від коханої людини, якщо вона розлюбила, без ревнощів і помсти – за притчею царя Соломона [7].

Перейдемо до розгляду питання психологічних стосунків у шлюбі. Психологічні стосунки у шлюбі об'єктивні за формою свого прояву, але суб'єктивні за своєю сутністю. Таким чином, діалектична взаємодія об'єктивного і суб'єктивного у повній мірі виявляється у сімейній сфері.

У теорії динамічної подружньої терапії згадується про сім профілів шлюбу, заснованих на реакціях та поведінці чоловіка і дружини у шлюбі: рівноправний партнер: очікує рівних прав і обов'язків; романтичний партнер: очікує душевної згоди, міцної любові, сентиментальний; «батьківський» партнер: із задоволенням піклується про іншого, виховує його; «дитячий» партнер: надає подружжю спонтанності, безпосередності і радості, але одночасно набуває влади над іншим шляхом прояву слабкості і немічності; раціональний партнер: слідує за проявом емоцій, точно дотримується прав та обов'язків, відповідальний, тверезий в оцінках; товариський партнер: хоче бути соратником, не претендує на романтичну любов, та приймає як неминуче звичайні труднощі сімейного життя; незалежний партнер: зберігає у шлюбі певну дистанцію по відношенню до свого партнера [3]. Деякі партнерські комбінації виявляються цілком конгруентними, інші – компліментарними, треті – конфліктними.

Профілі шлюбу, запропоновані В. Сатір [11], побудовані на моделях комунікативних відносин. На основі аналізу вербальних і тілесно звукових ознак авторка виділила 5 комунікативних моделей спілкування між подружжям: запобігаючий, звинувачуючий, розважливий, відсторонений та врівноважений. Тільки врівноважений профіль дає можливість подолати перепони, знайти вихід зі складного становища і об'єднати людей. Коли подружжя врівноважене, їх відносини відкриті, вільні і чесні, люди не відчують приниження почуттів власної гідності. Урівноважений тип поведінки – внутрішньо гармонійний, а спілкування – засноване на оригінальності пережитих почуттів. Детермінантою звичних стереотипів поведінки, неадекватних стилів спілкування і, як наслідок, невдалих подружніх стосунків В. Сатір вважає існування жахів у сучасної людини.

Д. Уайл, виокремив 3 типи партнерських зв'язків, використовуючи критерії оцінки реакції на конфлікти: 1) взаємне уникнення. Обидва партнери уникають активного обговорювання, відмовчуються, почувають несправедливість, але не виговорюють одне одному своєї тривожності і образи; 2) взаємне обвинувачення. Партнери відкрито проявляють своє роздратування, неспокій, підкреслюючи свої вимоги; 3) вимога і уникнення. Один із партнерів активно реагує на обставини і прагне зблизитися з іншим, інший – ухиляється, відмовчується, уникає зближення. Причому, чим більше один ухиляється, тим сильніше інший прагне до нього наблизитися [13].

Наведені типології подружніх відносин і профілі шлюбу дозволяють глибше зрозуміти сутність подружжя та специфіку взаємовідносин у шлюбі.

Перейдемо до обговорення результатів нашого дослідження. У дослідженні ми спиралися на багатовимірну концепцію особистості В. Моргуна та використали розроблену науковцем критеріально-орієнтовану методику діагностики мотивації кохання.

У емпіричному дослідженні взяли участь 20 пар, які перебувають у шлюбі. Вік респондентів – від 23 до 50 років. У ході дослідження було сформовано дві групи респондентів за тривалістю шлюбного життя: I група – подружжя із тривалістю шлюбного життя від 5 до 15 років (50%); II група – подружжя із тривалістю шлюбного життя від 16 до 25 років (50%).

Аналіз числових даних дозволив встановити, що групи респондентів із різною тривалістю подружнього життя відрізняються проявами мотивації кохання, а отже, й психологічними характеристиками особистості (просторово-часовими орієнтаціями, потребово-вольовими емоційними переживаннями, змістовною спрямованістю, рівнями набуття досвіду і формами реалізації кохання). Показники прояву мотивації кохання за групами досліджуваних представлено в табл. 1-2.

Для більшості респондентів I групи (75%) на першому місці серед просторово-часових орієнтацій – орієнтація на теперішнє, тобто партнери в такому союзі закохані один в одного. Друге місце посідає орієнтація на майбутнє (25%) – це свідчить про те, що досліджувані «очікують кохання» від близької людини. Орієнтацію на минуле («однолюб» свого першого кохання юності) виявлено не було.

Респонденти II групи також орієнтовані на теперішнє, але числові показники дещо нижчі (60%). На другому місці в них представлена орієнтація на минуле (20%) та майбутнє (20%).

Отримані результати можуть означати, що досліджувані з досвідом тривалого шлюбу в рівній мірі очікують кохання від дружини/чоловіка та впевнені щодо свого вибору єдиного кохання (табл. 1).

Серед потребово-вольових переживань респондентів I групи (85%) на першому місці знаходяться позитивні переживання, респонденти – «ті, хто відчують захопленість від кохання». Друге місце в рейтингу займає врівноваженість (15%), що вказує на стриманість почуттів. Негативних емоційних переживань не зафіксовано.

У респондентів II групи ми виявили перевагу амбівалентно-врівноважених емоційних переживань (80%) та зниження позитивних почуттів (20%). Як і в першій групі респондентів, негативних емоційних переживань не зафіксовано.

Змістова спрямованість респондентів I групи становить таку ієрархію: 1) на гру посідає перше місце (50%), що свідчить про схильність до кокетства, флірту; 2) на себе: розумне бажання бути коханим (45%); 3) на спілкування: альтруїстично кохають самі (5%); 4) на працю (0%) (табл. 2).

Таблиця 1

Показники прояву мотивації кохання за I групою досліджуваних

Структура мотивації	I група (%)			
	Спрямованість	минуле	сьогодення	Майбутнє
0		25	75	
Переживання кохання	негативне	врівноважене	Позитивне	
	0	15	85	
Мотиви-змісти	праця	спілкування	гра	Самодіяльність
	0	5	50	45
Ієрархія мотивів	навчання	відтворення	Пізнання	
	0	25	75	
Форми взаємодії	моторна	перцептивна	мовленнева	Розумова
	15	60	10	15
Інтимні стосунки	Платонічне кохання	мовленнєве оспівування	тілесно-плотське задоволення	
	5	30	65	

Таблиця 2

Показники прояву мотивації кохання за II групою досліджуваних

Структура мотивації	II група (%)			
	Спрямованість	минуле	сьогодення	Майбутнє
20		60	20	
Переживання кохання	негативне	врівноваж.	Позитивне	
	0	80	20	
Мотиви-змісти	праця	спілкування	гра	Самодіяльність
	25	55	5	15
Ієрархія мотивів	навчання	відтворення	Пізнання	
	0	30	70	
Форми взаємодії	моторна	перцептивна	мовленнева	Розумова
	5	25	30	40
Інтимні стосунки	Платонічне кохання	мовленнєве оспівування	тілесно-плотське задоволення	
	15	40	45	

Змістова спрямованість респондентів II групи наступна: 1) на спілкування (55%); 2) на працю: виражена сімейна мотивація (25%); 3) на себе (15%); 4) спрямованість на гру (5%).

Рівні набуття досвіду виявляються для I групи – у творчості («творець щастя» у коханні – 75% для I групи; 70% для II групи) та відтворенні («задоволений коханням-звичкою» – 25% для I групи; 30% для II групи).

У респондентів I групи мотиви-форми реалізуються таким чином: 1) наочно-перцептивні – «споглядальник» у коханні, що любить переважно очима й вухами – 60%; 2) моторні – «прихильник тілесного», або плотського, кохання – 15%; 3) розумові – «мрійник платонічного кохання» – 15%; 4) мовленнєві – «оспівувач» кохання – 10%. У респондентів II групи: 1) розумові (40%); 2) мовленнєві (30%); 3) наочно-перцептивні (25%); 4) моторні (5%).

Стосовно бажаних форм реалізації кохання (в інтимній сфері), то тут на перше місце в обох групах виходить спрямованість на тілесно-плотське задоволення (65% для I групи; 45% для II групи).

Для статистичної перевірки припущення про наявність відмінностей за ієрархією мотивів кохання у шлюбних партнерів у залежності від тривалості шлюбу ми використали t-критерій Стьюдента (при $t_{кр} = 2,64$). Порівняння даних у двох групах виявило статистично значущі зміни досліджуваних параметрів: спрямованість ($t_{емп} = 2,8$), переживання кохання ($t_{емп} = 3,7$), мотиви-змісти ($t_{емп} = 2,9$), форми взаємодії ($t_{емп} = 4,2$). Отримані результати також підтверджують наявність відмінностей за психологічними характеристиками подружжя, таких як просторово-часові орієнтації, потребово-вольові емоційні переживання, змістовна спрямованість та форми реалізації кохання. Статистично значущих зрушень за такими па-

раметрами, як мотиви набуття досвіду та інтимні стосунки зафіксовано не було.

Отже, результати дослідження дозволили встановити, що тривалість подружнього життя значною мірою впливає на динаміку мотивації кохання та психологічні характеристики коханих за такими складовими, як спрямованість, переживання кохання, мотиви-змісти, форми взаємодії.

Висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку.

У статті було представлено результати емпіричного дослідження мотиваційних аспектів кохання між чоловіком і дружиною з різною тривалістю подружнього життя. Визначено особистісні характеристики шлюбних партнерів, які сприяють гармонізації та ускладненню емоційних відносин подружжя. Розглянуто типи особистості закоханих. Виявлено, що групи респондентів із різним стажем подружнього життя відрізняються проявами мотивації кохання та психологічними характеристиками особистості.

Перспективним напрямом розвитку наукової проблематики надалі вбачається вивчення вікових, статусних та гендерних особливостей переживання та прояву почуття любові, розробка практичних засобів оптимізації любовних стосунків для різних вікових груп.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Донченко Е.А. Личность: конфликт, гармония / Е.А. Донченко, Т.М. Титаренко. – К. : Политиздат Украины, 1989. – 176 с.
2. Ковалев С.В. Психология семейных отношений / С.В. Ковалев. – М. : Педагогика, 1987. – 160 с.
3. Куприянчик Л.Я. Психология любви / Л.Я. Куприянчик. – Д. : Сталкер. – 1998. – 326с.
4. Лаптенко С.Д. Нравственная сущность семейно-брачных отношений / С. Лаптенко. – М. : Знание, 1990. – 48 с.
5. Максименко С.Д. Личность начинается с любви / С.Д. Максименко // Генезис существования личности. – К. : ООО «КММ», 2006. – С. 69–86.
6. Маноха І.П. Психологія потаємного Я / І.П. Маноха. – К. : Поліграфкнига, 2001. – 448с.
7. Моргун В. Психодіагностичне дослідження мотивації кохання / В. Моргун // Постметодика : [наук.-метод. пед. журн.]. – 2007. – № 1. – С. 50-56.
8. Моргун В.Ф. Концепція багатовимірного розвитку особистості та її застосування / В.Ф. Моргун // Філософ. і соц. думка. – 1992. – № 2. – С. 27–40.
9. Помиткіна Л.В. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л.В. Помиткіна, В.В. Злагодух, Н.С. Хімченко, Н.І. Погорільська – К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. – 270 с.
10. Рибалка В.В. Моністична концепція багатовимірного розвитку особистості / В.В. Рибалка, В.Ф. Моргун // Психолог. – 2003. – № 20.– Вкладка : персоналії. – 32 с.
11. Сатир В. Как строить себя и свою семью / В. Сатир. – М. : Наука. – 1992. – 164с.
12. Татенко В.А. Психология в субъектном измерении / В.А. Татенко. – К. : Просвіта, 1996. – 404 с.
13. Фромм Э. Искусство любви. Исследование природы любви / Э. Фромм – М. : Знание. – 1991. – 68 с. – (Философия и жизнь).
14. Шевченко Н.Ф. Психологічні аспекти феномена любові в контексті емоційних відносин подружжя / Н.Ф. Шевченко, Н.Г. Смирнова // Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць Запорізького національного університету та Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / За ред. С.Д. Максименка, Н.Ф. Шевченко, М.Г. Ткалич. – Запоріжжя : ЗНУ, 2017. – № 1 (11) – С. 90–94.
15. Шнейдер Л. Семья. Оглядываясь вперед / Л. Шнейдер. – СПб. : Питер, 2013. – 368 с.
16. Ясенчук І.В. Психологічні особливості прояву любові та симпатії шлюбних партнерів / І.В. Ясенчук // Психологічні перспективи. – 2014. – Вип. 23. – С. 341-352.